

יונה ועורב

וַיִּשְׁלַח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וְשׁוֹב עַד־יָבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאֲתוֹ לָרְאוֹת הַקָּלוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה: וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מְנוּחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשֶׁב אֵלָיו אֶל־הַתְּבֵה כִּי־מִים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקְחָהּ וַיָּבֵא אֶתָּהּ אֵלָיו אֶל־הַתְּבֵה: וַיַּחַל עוֹד שְׁבַעֶת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּסֹּף שְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתְּבֵה: וַתָּבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לַעֲתָ עָרֵב וְהִנֵּה עֲלֵה־זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נַח כִּי־קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַיַּיְחַל עוֹד שְׁבַעֶת יָמִים אַחֲרָיִם וַיִּשְׁלַח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא יָסְפָה שׁוֹבֵאֵלָיו עוֹד: (בראשית ח ז-ב).¹

מסכת סנהדרין דף קח עמוד ב

"ווישלח את העורב", אמר ריש לקיש: תשובה ניצחת השיבו עורב לנח, אמר לו: רַבְּדָּן² שוֹנְאָנִי ואתה שנאתני. רבך שונאני - מן הטהורין שבעה, מן הטמאים שנים.³ ואתה שנאתני - שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים, אם פוגע בי שר חמה או שר צינה לא נמצא עולם חסר בריה אחת?⁴ או שמא לאשתי אתה צריך? אמר לו: רשע: במותר לי נאסר לי - בנאסר לי לא כל שכן.⁵ ומנלן דנאסרו? - דכתיב: "ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך", וכתוב: "צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך".⁶ ואמר רבי יוחנן: מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה. תנו רבנן: שלשה שמשו בתיבה, וכולם לקו: כלב, ועורב, וחם. כלב - נקשר, עורב - רק, חם - לקה בעורו.⁸ "ווישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים", אמר רבי ירמיה: מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים. "והנה עלה זית טרף בפיה", אמר רבי אלעזר: אמרה יונה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם! יהיו מזונותי מְרוֹרִים

¹ לצד ההבדל בין התנהגות היונה והתנהגות העורב, נראה פסוקים אלה משקפים את חרדתו של נח לצאת מהתיבה, להתעמת עם עולם חרב והרוס, ולהתחיל הכל מחדש; ולא כהתחלה המפוארת המתוארת בשני הפרקים הראשונים של פרשת בראשית. כל כך חרד נח, עד שבפסוק הסמוך הקב"ה מצווה עליו: "צא מן התבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך" וכבר הצביעו חז"ל על פסוק זה כמביע את סירובו של נח לצאת מהתיבה: "צא מן התיבה ולא קיבל עליו לצאת. אמר: אצא ואהיה פרה ורבה למאירה? עד שנשבע לו המקום שאינו מביא מבול לעולם" (בראשית רבה לד ו). כבר נגענו בקצת בנושא זה בדברינו [השבועה לנח - קץ העונש הטוטאלי?](#) בפרשה זו בשנה האחרת, הפעם נתמקד ביונה ועורב.

² היינו הקב"ה.

³ כפשוטו וכרוב המדרשים, מהחיות הטהורות נלקחו שבעה זוגות (ארבעה עשר פריטים) ומהשאר זוג אחד (שני פריטים). הלשון "שבעה" ר"שניים" שבגמרא אינו מחוור, או שבעה ואחד (זוגות), או ארבעה-עשר ושניים (פריטים). ראה לשון הפסוק בראשית ז ב: "מכל הבהמה הטהורה שבעה שבעה .. ומן בהמה אשר לא טהורה היא - שנים וכו' " האם הגמרא מציגה כאן שיטה שונה או שמא פליטת קולמוס כאן.

⁴ הקב"ה, אומר העורב, שונא בני מין כמוני, מהחיות הטמאות, ומצווה להחיות רק שניים מכל מין, ואילו מהטהורות ציווה להביא שבעה זוגות מכל מין (וחז"ל התחבטו לגבי העופות, ראה פרק ז פסוק ג ורש"י שם, והכריעו, כנגד פשט הפסוק, שגם בעופות, רק מהטהורים נלקחו שבעה). ניחא רבך, אומר העורב. עשה מה שעשה בכניסה לתיבה, אבל אתה נח, בוחר כעת לשלוח לעולם החרב והשומם שאחרי המבול, דווקא אותי? שאם יארע לי משהו יכלה מין העורבים בעולם ותישאר בת זוגי ללא יכולת התרבות.

⁵ מוטיב זה, שהעורב חשד את נח שהוא מבקש לקחת לו את בת זוגו חוזר אח"כ במדרשים רבים וקשור להמשך המדרש שכל החיות ומשפחת נח נהגו בצניעות של דרך ארץ בתיבה להוציא את העורב, הכלב וחם בן נח. ראה למשל מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת נח פרק ח שנושא זה עולה מיד בכניסה לתיבה: "אמר העורב לנח: עינך נתת על זוגתי. אמר לו נח: במותרת לי אני אסור לשמש, באסורה לי לא כל שכן! וביקש נח שלא יכניסו אל התיבה לפי שהיה רשע". העורב כמייצג הרע והרשע שבבעלי החיים חושד בנח כמייצג המין האנושי שיש לו כוונות מיניות זדוניות כמעשה התיבה וכינוס כל החיות שם. וחם בן נח אכן עשה כמעשה העורב כפי שנראה להלן. ראה עוד המדרשים על השחתת הארץ ערב המבול, כגון זה בגמרא סנהדרין שם עמוד א: "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן: מלמד שהרביעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל". מה שמתרץ את הכליה שנגזרה במבול גם על החיות והבהמות. ראה דברינו [אם אדם חטא בהמה במה חטא](#) בפרשה זו.

⁶ בכניסה לתיבה יש הפרדה בין המינים. תחילה הגברים: "אתה ובניך" ואח"כ הנשים: "ואשתך ונשי בניך אתך". אבל היציאה היא לפי המבנה הזוגי-משפחתי והדורי: "צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך". מכאן שיש לחדש פריה ורביה בעולם. והירושלמי שנראה בהמשך (הערה 8) מדגיש את הפסוק: "למשפחתיהם יצאו מן התבה". אך ראה פסוק יח (הכל בפרק ח) שכתוב בו: "וַיֵּצְאוּ וּבְנֵי וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ". נח עדיין מאד מהסס לחדש העולם כאילו לא היה מבול. ובנושא זה דנו כאמור בדברינו [השבועה לנח - קץ העונש הטוטאלי?](#)

⁷ היינו משמש בפיו. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרשת בראשית - נח פרק ו: "עורב - שאין משמש כשאר העופות אלא רוקק הזרע בנקבה". ונראה שהמדע היום לא יסכים לכך.

⁸ ששלושה אלה מקיימים את יחסי הזוגיות שלהם באופן קשה ומשונה. זה אחד מהתיאורים שמציגים את העורב באור שלילי ונראה עוד כאלה להלן. בתיבה נאסרה פריה ורביה כמשקל נגד לבריאת העולם בו המצווה הראשונה שנצטוו "כל חי" היא "פרו ורבו ומלאו את הארץ". מתיבת נח ומיוסף שבניו נולדו "בְּטָרִם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעֵב", בראשית מא ג, נפסק להלכה הימנעות מפריה ורביה בשנות בצורת ורעב, תענית יא א והירושלמי שלהלן. עכשיו שהארץ נחודבת, אין מקום לפריה ורביה. בוודאי לא בתיבה ולא לפני שיעבור זעם. אבל העורב, כמו הכלב וחם, לא החשיבו דבר זה ועשו כבתוך שלהם. ראה מקבילה בירושלמי תענית פרק א הלכה ו: "ר' יודה בר פזי ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק: נח בכניסתו לתיבה נאסרה לו תשמיש המיטה ... וביציאתו הותרה לו תשמיש המיטה ... א"ר חייה בר בא: למשפחותיהם יצאו מן התיבה. ע"י ששימרו יחסיהן זכו להינצל מן התיבה. תדע לך שהוא כן, דתנינן: חם כלב ועורב קילקלו מעשיהן, חם יצא מפוחם, כלב יצא מפורצם בתשמישו, עורב יצא משונה מן הבריות".

כזית ומסורים בידך, ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם. מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא? – דכתיב: "הטריפני לחם חוקי" (משלי ל ח).⁹

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק כג

וישלח את העורב לידע מה בעולם והלך ומצא נבלת אדם מושלכת בראשי ההרים וישב לו על מאכלו ולא השיב בשליחותו לשולחיו, שנאמר: "וישלח את העורב ויצא ושוב וכו'".¹⁰ וישלח את היונה לראות מה בעולם והשיבה (ה) שליחותיה לשולחה, שנאמר: "ותבוא אליו היונה לעת ערב", ולמה "עלה זית טרף בפיה"? אלא שאמרה היונה לפני הקב"ה: ריבון כל העולמים, יהיו מזונותי מרים כזית ובידו של הקב"ה, ואל יהיו מתוקים כדבש ונתונים ביד בשר ודם. מכאן אמרו: השולח דברים ביד טמא, כאילו שולח דברים ביד כסיל. והשולח דברים ביד טהור - כציר נאמן לשולחיו.¹¹

מדרש תנחומא (הרגיל) פרשת תצוה סימן ה

אמר רבי יצחק: אמר להם הקב"ה: דוגמא שלך דומה ליונה. מי שמבקש ליקח חטים מחברו הוא אומר לו: הראני דוגמתן, אף אתה דוגמא שלך דומה ליונה. כיצד? כשהיה נח בתיבה כתיב שם: "וישלח את העורב ויצא ושוב" ואח"כ שלח את היונה: "ותבוא אליו היונה לעת ערב" (בראשית ח).¹² אמר הקב"ה: מה היונה הביאה אורה לעולם אף אתם שנמשלתם כיונה הביאו שמן זית והדליקו לפני את הנר שנאמר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן.¹³

בראשית רבה פרשת נח, פרשה לג סימן ה

"וישלח את העורב" – שהו שכתוב: "שלח חשך ויחשיך" (תהלים קה כח).¹⁴

⁹ להלן נראה את חיבור היונה לזית של האור והאורה. אך כאן, הזית הוא דבר מריר, שמטבעו הוא קשה ואין בו תועלת כמות שהוא, וצריך לעבד אותו אם למאכל ואם לסיכה ולמאור. העורב מסמל את החמדנות, החשדנות והאגוצנטריות, ואילו היונה מסמלת את הצניעות, הטוהר וההסתפקות במה שיש. ראה הפסוק המלא שם במשלי: "שן ודבר קָזב הרחק ממני ראש ועשר אל תתן לי הטרפני לחם חוקי". נראה שמדרש זה נותן לתמונה הידועה של היונה עם עלה הזית בפיה, משמעות שונה ממה שהורגלנו. לא זית של שלום ולא של עושר כלכלי (בשל השמן, כך שמעתי מפי חיים בן דוד), אלא זית מר כפי שהוא בטבע! היונה המביאה עלה טרף בפיה מסמלת את מי שלמד לקח מהמבול והעורב את מי שלא למד שום לקח. עוד על מרירות הזית ראה דעת ר' אלעזר המודעי במכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה א שהעץ שהושלך למי מרה היה של זית והוא שהמתיק את המים.

¹⁰ העורב כאוכל נבלות הוא מוטיב שחוזר במספר מקומות. ראה מסכת טהרות פרק ד משנה ד: "כזית מן המת בפי העורב ספק האהיל על האדם ועל הכלים וכו'". ובגמרא בבא בתרא כז ע"ב: "מפני אהל הטומאה ... דלמא מייתי עורב טומאה ושדי התם". העורב גם טורף ביצים של עופות אחרים (בגמרא בראשית (בובר) פרק נו). והמפרשים (רד"ק, ריב"א, ברטנורא ועוד) מסבירים שבדיק לשם כך שלח נח את העורב: "לפי שהעורב מצוי לאכול נבלות ואם ימצא ממיתי המבול יביא מברשרם בפיו אל התיבה ואז ידע נח כי קלו המים". והעורב לא שב (או ששב והסתיר את טרפו). נוח היה לו בנבלות שמצא ודי לו בכך.

¹¹ העורב אינו רק עוף טמא, פרוץ ועט על פגרים, אלא גם אכזרי לילדיו הוא ולבני מינו. ראה מדרש תנחומא פרשת עקב סימן ב (על בסיס הירושלמי בקידושין פרק א ופאה פרק א): "זהו שכתוב: עין תלעג לָאָב וְתַבּוּז לִיקְהֵת־אִם יִקְרוּהָ עֲרִיב־נַחַל וְיִאֲכֹלֶהָ בְּגִינְשָׁר (משלי ל ז), אמר הקב"ה: יבוא עורב שהוא אכזרי על בניו וינקר אותה ואל יהנה ממנה. ויבוא נשר שהוא רחמני על בניו ויהנה ממנה. ומנין שעורב אכזרי על בניו? שנאמר: מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו יתעו לבלי אוכל (איוב לח), וכן הוא אומר (תהלים קמז) לבני עורב אשר יקראו". וכשהוא מנסה להשתנות ולהידמות ליונה (שאת שבחיה ראינו ונראה עוד להלן), הוא יוצא מגוחך ונלעג: "אמר לו: מפני מה העורב הולך ברקידה? אמר לו: פעם אחת ראה עורב ליונה הולך בטוב הליכה יפה יותר מכל העופות. ישר בעיניו הליכת יונה, אמר בלבו: אלך גם אני כמותה. והיה משבר עצמו בהליכה, והיו העופות משחקין בו. נתבייש העורב ואמר אחזור להליכתי הראשונה. בא לחזור ולא היה יכול כי שכח הליכתו הראשונה. והיה כמרקד ולא עלתה בידו לא הליכה ראשונה ולא אחרונה. ועליו נמשל המשל: המבקש בידו יותר נמצא בידו מעט. כך הוא, לא נשאר בידו כלום" (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 48). ראה הגיליון [משלי חיות](#) בפרשת וישלח.

¹² ולפי מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת נח פרק ח, בסופו של דבר נח ראה שהעורב מתחכם ולא שלח אותו כלל: "וכיון שראה נח שלא רצה העורב לילך מיד השיבו אל התיבה, ושלח את היונה". "וישלח" שרצה לשלוח ולא שלח או ששילח מעל פניו.

¹³ כנגד מגרעותיו של העורב, עומדת היונה אשר מביאה את השמן והאור והזית כבר איננו כה מר. הזית הוא סמל לחידוש החיים אחרי המבול, כולל חידוש "לעבדה ולשומרה" של מעשי האדם - הצורך בעמל ויגיעה על מנת להפיק מהטבע את מיטבו, ראה דברינו [שמן הזית](#) וכן [נמשלו ישראל בזית](#) בפרשת תצוה ראה שם עוד את כל שבחי היונה ושבחי עם ישראל שנמשלו ליונה על בסיס הפסוק בשיר השירים "עיניך יונים - מה העיניים הללו כל הגוף מהלך אחר העיניים, אף ישראל כולם מהלכין אחר סנהדרין על כל מה שאומר להם: על הטמא טמא ועל הטוהר טוהר, הוי: עיניך יונים. דבר אחר: מה היונה הזו כל אחת ואחת מכרת חלונה ושובכה, כך ישראל כל אחד ואחד מן התלמידים מכיר את מקומו ... מה היונה הזו משהיא מכרת את בן זוגה אינה זזה ממנה, כך ישראל משהכירו להקב"ה שוב אינם זזים ממנו ואין מניחין אותו .. מה יונה זו כל העופות כשהן נשחטין הן מפרכסין אבל היונה הזו פושטת צוארה, כך אין אומה בעולם נהרגת על קדושת שמו ומוסרת עצמה להריגה אלא ישראל וכו'". כך עומדת דמות היונה הרכה מול העורב האכזר והפושט על נבלות. היונה שמכירה את בן זוגה ושומרת לו אמונים, מול העורב שלא פסק מיחסי מין בתיבה וחושד שנח מעוניין בבת זוגו! ראה גמרא עירובין ק ע"ב: "אמר רבי יוחנן: אילמלא לא ניתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה, ועריות מיונה. דרך ארץ מתרנגול". ובגמרא גיטין מה ע"א העורב הוא שקרן והיונה דוברת אמת.

¹⁴ שולחים את העוף השחור – החשוק והוא לא שב ולא משיב דבר, אינו נותן תקווה ואור, רק חושך. ולא חזרנו לדון בגנותו של העורב בפרשתנו, אלא על מנת לחדש בה דבר.

"יוצא יצא ושוב" (בראשית ח ז) - ר' יודן בשם ר' יודה בן סימון: התחיל משיבו תשובות,¹⁵ אמר לו: מכל בהמה חיה ועוף שיש כאן אין אתה משלח אלא לי?¹⁶ אמר לו: מה צורך לעולם בדך? לא לאכילה לא לקרבן!¹⁷ רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא אמר: אמר לו הקב"ה: קבלו שעתידי העולם להצטרך לו. אמר לו: אימתי? אמר לו: "עד יבושת המים מעל הארץ" - עתיד צדיק אחד לעמוד ולייבש את העולם ואני מצריכו לו.¹⁸ זהו שכתוב: "והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר ולחם ובשר בערב" (מלכים א יז ו). ר' יודה אומר: עיר היא בתחום בית שאן ושמה ערְבָּו (ארבו).¹⁹ ר' נחמיה אמר: עורבים ממש היו, ומהיכן היו מביאים לו משולחנו של יהושפט.²⁰

פרקי דרבי אליעזר (היגר) - "חורב" פרק כא

הכלב שהיה משמר צאנו של הבל, היה משמר נבלתו מכל חיית השדה מכל עוף השמים. והיה אדם ועזרו יושבים ובוכים ומתאבלים עליו ולא היו יכולים מה לעשות, שלא היו נהוגין קבורה. עורב אחד שמת רעהו אמר: אלמוד לאדם זה מה לעשות. מה עשה? נטל רעהו וחפר בארץ וטמנו לעיניהם וקברו. אמר אדם: כעורב הזה אני עושה, ונטל את נבלתו של הבל וחפר בארץ וטמנה. ושם הקב"ה לעורבים שכר טוב בעולם הזה.²¹

ויקרא רבה פרשה יט א

"ראשו פתם פו קנצותיו תלתלים שחרות פְּעוֹרָב" (שיר השירים ה יא) - "קווצותיו" - קוֹצֵי ר' אליעזר וקוֹצֵי ר' יהושע.²² "תלתלים" תלי תלים הם. במי הן מתקיימות? ב"שחרות כעורב" - במי שהוא משחיר ומעריב בהם. אמר ר' שמואל בן נחמן: דברי תורה צריכים השחרה. פרנסה מנין? "מי יכין לערב צידו" (איוב לח, מא) - למד מאליהו, על ידי שהשחיר והעריב בתורה, לא כבר זימנתי לו עורבים? "והעֲרָבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֶּקָר" (מלכים א יז, ו). מהיכן היו מביאים לו? משולחנו של יהושפט. אמר ר' שמואל בן אמי: דברי תורה צריכין השחרה. פרנסה מנין? "מי יכין לעורב צידו" כך, אם אין אדם נעשה אכזרי על גופו ועל בניו ועל ביתו כעורב הזה, אינו זוכה ללמוד תורה.²³

¹⁵ העורב לא נפרד מהתיבה, יוצא וחוזר, מפחד להתרחק ממנה. אולי נבהל מהמראה הנורא של החורבן האדיר של כל היקום. אבל הדרשן מבין ש"יצא ושוב" זה דו-שיח. יש לעורב מה לומר לנח ששולח אותו.

¹⁶ הדרשן חוזר כאן למה שכבר ראינו בגמרא סנהדרין לעיל שלעורב הייתה "תשובה ניצחת" לנח: למה אתה שולח אותי שממני יש רק שניים בעולם ולא מהעופות הטהורים, כפי שאכן היה בסוף כששלח את היונה, שיש ממינה יותר.

¹⁷ האם זו תשובה ניצחת והולמת לשאלתו של העורב? הלא הרבה חיות ובהמות אסורות באכילה ולמזבח ועדיין יש לעולם צורך בהם. ומי בכלל יצא מה צורך ומה לא צורך לדברים בעולם, אחרי שהושמו בעולם ע"י הבורא? ראה הסיפור על דוד והעכביש והצרעה והשטות באוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 47: "דוד מלך ישראל ע"ה יושב בגנו וראה צירעה אוכלת עכביש ובא שוטה ובידו עץ והיה מגרשם. אמר דוד לפני הקב"ה: רבש"ע מה הנאה באלו שבראת בעולמך? צירעה אוכלת דבש ומשחתת ואין בה הנאה, עכביש יארוג כל השנה ולא ילבשנו, שוטה חסר דעה מזיק את הבריות ואינו יודע יחודך וגבורתך ואין בו הנאה לעולם. אמר לו הקב"ה: דוד! מלעיג אתה על הבריות? תבוא שעה ותצטרך להם ותדע למה נבראו". וסופו שהצטרך להם דוד במנוסתו מפני שאול ובבואו לאכיש מלך גת. ראה סיפור זה גם בספר האגדה לביאליק, עמ' פח. נראה שיש לנו עסק עם עורב שאולי איננו כ"כ שלילי כפי שראינו עד כאן ועכ"פ, במדרש, יש לעורב תשובות ערבות ...

¹⁸ זה אליהו שגזר בצורת על הארץ בכעסו וסופו שהוא עצמו נאלץ לחפש מקום לשהות בו אם מפני אחאב ואם מפני הבצורת. ראה דברינו [אליהו ואחאב](#) בפרשת פנחס.

¹⁹ היינו שאנשי העיר ערבו מאיזור בית שאן, הם שהביאו אוכל לאליהו.

²⁰ היינו שעורבים הם עופות ממש שכלכלו את אליהו ויש צורך להם בעולם. ראה אגב איך מדרש זה מתפתח מהגמרא בחולין (דף ה ע"א) שלה אין שום בעיה עם אחאב: "מבי טבחי דאחאב!" ועד למדרש במדבר רבה ותנחומא פרשת מסעי סימן ח שח"ח שאכל אותו צדיק משולחנו של אחאב הרשע: "ומהיכן היו מביאין? משולחנו של יהושפט ולפי שלא היו רוצין אותם העורבים ליכנס לביתו של אחאב להוציא משולחנו כלום לאותו צדיק". כך או כך, מדרש בראשית רבה פותח בגנות העורב בדומה למדרשים שהבאנו לפניו, אבל משנה כיוון ומציג לנו בסופו עורב שאינו כולו טמא, שחור, מפחיד ואכזרי, אלא יש בו גם תועלת לעולם. הוא עצמו אוכל נבלות, אבל יודע גם מאיזה מטבח בדיוק להביא אוכל לאליהו (כולל בשר)!

²¹ העורב אוכל נבלות של בעלי חיים אחרים (כך גם הנשר שבשבחו דנים בהשוואה לעורב), אבל נוהג בחברות גדולה עם בני מינו ומטפל בקבורתם. והוא שלימד את המין האנושי את הרעיון של הקבורה באדמה. התורה אומרת: "... עד שובך אֶלְהָאָדָמָה כִּי מִמָּנָה לְקַחְתָּ פִּי־עֶפְרָא אֶתָּה וְאֶלְעֶפְרָא תְּשׁוּב" (בראשית ג יט). אבל בפועל, העורב הוא שלימד את אדם וחווה מה לעשות עם גוויתו של הבל. ראה גם אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אלפא ביתא דבן סירא עמוד 38 על איש שבנו מת וראה עורב שמוניח עשב פלאי על גוויה של עורב חברו והתעורר לתחייה. וממנו למד האיש ולקח מהעשב הזה והחיה את בנו: "והביא עשב בפיו ושמו על בנו והחיהו והלכו שניהם ביחד. ואותו האיש היה רואה כל מה שעשה העורב והלך ונטל אותו העשב ויצפנו והלך לדרכו". העורב כיועד להחיות והעורב כיועד לקבור את המתים. ומה השכר שהוא מקבל? שהעורב קורא לגשם והקב"ה שומע לו: "ולא עוד אלא קוראין ליתן מטר על הארץ והקב"ה שומע לקולן ושולח מטר על פני הארץ, שנאמר: נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו".

²² שהיו דורשים את קוצי האותיות שבתורה ומהם למד ר' עקיבא תלמידים "שעתידי לדרוש על כל קוץ וקוץ תילין תילין של הלכות" (מסכת מנחות כט ע"ב).

²³ מלבד פשט הפסוק בשיר השירים המתאר את יפי הדוד בצבע השחור, הרי לנו דרשות חז"ל בשבח מי שמשכים בשחר ללימוד תורה, מי שחי בדלות שהיא שחורה כעורב, מי שמעריב ללימוד תורה ונעשה לו נס ומזונותיו מצויים לו כעורב, או ע"י עורב כאליהו, ואף מי שנעשה אכזרי על בני ביתו כעורב בחשקו ללמוד תורה. בשורה התחתונה, המדרשים מציינים את העורב בצבעים מעורבים. ראשית, לא הכל שחור, ושנית, שחור זה גם חיובי. העורב הוא סמל של עוף קשה וטמא, בעקבות העורב של תיבת נח, ולא בכדי

זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת נח דף לח עמוד ב

רבי איבו אמר: נח חכם היה והיה מבין לחיבת וצפצוף כל הנבראים ורמיזותם,²⁴ וכשהיה בתיבה אמר: יודע אני שאין פקח בעופות כמו העורב למידע מניה סימנא בעלמא, מיד: "וישלח את העורב". א"ר חייא: והאיך עביד הכי? והאמר רבי בו: אסור לאסתכלא באלין מנחשי בעופי דשמיא והרי הוא בכלל לא תנחשו ולא תעוננו, אפילו כל ניחוש בעלמא! אלא א"ר חייא: למה שלח את העורב? דא"ר חייא: מצטער הוה נח טפי על אובדא דעלמא, אמר: רבש"ע, ידעתי כי אתה רחום ואתה לא ריחמת על עולמך ונהפך רחמנותך לאכזרות? אתה לא ריחמת על בניך, יצא זה שאינו מרחם על בניו ונהפך להם לאכזרי. ולפיכך שלח את העורב, רמוז הוא דקא רמוז.²⁵

שבת שלום

וגשמים בעיתם וכתיקונם

מחלקי המים

נאמר: "לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו" (בבא קמא צב ע"ב, בראשית רבה סה ג ועוד). ובגמרא קידושין ע"ב מצאנו הבחנה בין משפחה מיוחסת שקראת "דבי יונה" ומשפחה פסולה שנקראת "דבי עורבת" (והשתיקו חכמים את העניין). ושוב, בשיר השירים, מיד לאחר הפסוק שלנו "קווצותיו תלתלים שחורות כעורב", מופיע כאילו על דרך ההנגדה, הפסוק: "עֵינָיו כְּיוֹנִים על אֲפִיקֵי קָיִם" (ראה דעת מקרא שם). אבל המדרש שלנו רואה בעורב ובשחור גם צדדים חיוביים. הוא רואה את העורב שדואג לילדיו, את ימי הבחורות והשחרות (ראה רש"י על הפסוק) ואת ההשכמה לבית המדרש והערבה (והעריבה) בו. וגם בנושא הטומאה, מציינת הגמרא בבכורות י ע"ב, בלימוד דיני השחיטה: "שאני עורב - הואיל ויש בו סימני טהרה". המילה עורב מזכירה גם לשון ערב וערבות.

²⁴ והקדים בכך את שלמה המלך.

²⁵ שילוח העורב קשור בנושא התחשבות נח עם הקב"ה על הצדק, נכון יותר אי הצדק שבמעשה המבול. שילוח העורב הוא כביכול סמל לטענות האדם מול האלוהים. ועל כך הרחבנו לדרוש כאמור בדברינו [שבועת נח - קץ העונש הטוטאלי?](#) בפרשה זו. ראה גם דברינו [אם אדם חטא בהמה במה חטאה?](#) שם. ראה גם דברינו [הטיחו דברים כלפי מעלה](#) בפרשת שלח לך.